

Sveriges budskap till papperslösa går faktiskt inte att begripa

Dagens Nyheter den 19 april 2022

KRÖNIKA – I januari kom nyheten att en 25-årig kvinna med utvisningsbeslut har städat hemma hos statsminister Magdalena Andersson utan kollektivavtal. Många hoppades nog att debatten om Anderssons personliga ansvar för situationen skulle hålla i sig ända fram till valet. Så blev det tack och lov inte, och efter Rysslands invasion av Ukraina försvann händelsen från nyhetsflödet.

De principiella frågor som fallet med Anderssons städerska väcker är naturligtvis mer aktuella än någonsin just på grund av kriget i Ukraina och de flyktingar som det skapar. Tyvärr är Sverige väldigt långt ifrån en principiell diskussion om flyktingmottagande, arbetsmarknad och välfärdsstat – men nu kan den inte vänta längre.

Redan 2010 estimerade Socialstyrelsen antalet papperslösa i Sverige till mellan 10 000 och 50 000. Det var före Syrienkrisen, och långt före kriget i Ukraina. Beslutet att stanna i ett land trots ett utvisningsbeslut innebär att försörjning måste ske via informella kontakter, svarta marknader eller tiggeri. Risken att bli upptäckt är ständigt närvarande. Det faktum att människor väljer denna tillvaro framför utvisning säger en del om hur alternativet utvisning uppfattas.

De signaler som skickas till de papperslösa är dock inte entydiga. Trots att de trotsar ett utvisningsbeslut har papperslösa har rätt till akutsjukvård, mödrahälsovård och vissa läkemedel. Sedan 2013 har barn till papperslösa också rätt att gå i skolan. Det skapar vissa praktiska problem. Skolverket har konstaterat att papperslösas barn ofta ”är oroliga för att bli upptäckta och utvisade” och bistår därför skolor med en rad tips om hur de kan skapa ”en trygg skolgång”. Listan är en uppvisning i ambivalens. Verket avråder exempelvis inte explicit från att elevens namn står med på klasslistan, men föreslår lite vagt att frågan tas upp i en handlingsplan som uppdateras årligen.

Regelverket på arbetsmarknaden är också motsägelsefullt. Utan tillstånd får man inte arbeta, men om så ändå sker ska personen betraktas som anställd. Lagstiftning om arbetstid, arbetsmiljö och rätt till lön på kollektivavtalsnivå ska gälla. Som DN tidigare rapporterat om har Skatteverket stundom delat ut så kallade samordningsnummer relativt frikostigt, med effekten att många papperslösa både har arbetat och betalat skatt. ”Vårt uppdrag är att säkra inflödet av skatt, inte att se till att personen har rätt att jobba”, kommenterade en anställd saken. Sammanfattningsvis kan det konstateras att rättsstat och välfärdsstat skickar ut minst sagt motstridiga signaler till de papperslösa i Sverige.

Oavsett om papperslösas rätt till sjukvård och skolgång för barnen betraktas som ett utslag av orimlig naivitet eller ett minimum av medmänsklighet, är det inget som ger en inkomst som går att leva på. Många papperslösa vill därför arbeta för att försörja sig, och deras utsatta situation gör dem beredda att acceptera löner och villkor som få svenska medborgare ens skulle överväga.

Många svenskar har dock etiska invändningar antingen mot att använda illegal arbetskraft eller mot att använda personer i utsatt ställning som billig arbetskraft. Men eftersom de papperslösa finns här

och behöver försörja sig, har det uppstått en marknad för mellanhänder med rymligare samvete. Mot ett påslag på priset tar de på sig hela eller delar av den moraliska klandervärdheten och gör det möjligt för den övre medelklassen att köpa städtjänster i (tillräckligt) god tro. Minns hur Andersson försvarade sig med att hon upprepade gånger hade frågat städföretaget om kollektivavtal fanns – och fått jakande svar.

Den som följer pengarna via underleverantörer och bemanningsföretag kommer dock att finna att det ofta likväl är billig utsatt arbetskraft som gör stora delar av jobbet.

Så till kärnfrågan: kan problemet lösas eller mildras? En extrem lösning är att med en kraftansträngning söka upp och handgripligen köra ut samtliga papperslösa i landet, var efter det görs omöjligt att ta sig över gränsen. Alternativet är svårgenomförbart, synnerligen dyrt, inhumant och sannolikt politiskt omöjligt i ett läge när Sverige är upptaget med nya flyktingströmmar.

Den motsatta extremlösningen vore en omedelbar amnesti för samtliga papperslösa. Deras utsatta ställning på arbetsmarknaden skulle då stärkas när oro för utvisning försvinner. För att problemet inte ska återuppstå med tiden, måste även framtida invandrare ges amnesti. I praktiken innebär alltså förslaget fri invandring. Det är möjligen mer humant, men det riskerar fortfarande att bli dyrt och är nog minst lika svårgenomförbart i dagsläget.

Om dessa alexanderhugg till lösningar är uteslutna återstår bara olika former av halvmesyrer. Om vi rör oss mot den mer restriktiva extremen, får vi vara beredda att lägga mer skattemedel på att hitta och utvisa människor som gömmer sig. Problemet blir då kvantitativt mindre, men de som finns kvar blir räddare och mer utsatta.

Rör vi oss i motsatt riktning får vi också betala ett pris, antingen i form av utökade välfärdsrättigheter för papperslösa, eller i form av en växande låglönesektor på arbetsmarknaden. Så länge invandringen fortsätter att vara reglerad kommer problemet inte heller att försvinna helt.

Någon enkel lösning finns alltså inte. Men nog är det hög tid att enas om vad som vore det minst dåliga?

Andreas Bergh